

Ders : 228**Konu : ŞÂFİÎ MEZHEBİ**

ŞÂFİÎ MEZHEBİ

Şafii mezhebi, Ehl-i Sünnet ve'l Cemaatten olan ameli mezheplerin üçüncüsüdür. Şafii mezhebi, büyük fakih İmam Şafii'ye nispet edildiği için bu isimle anılmıştır.

İmam Şafii'nin asıl adı, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, 150/767 tarihinde Filistin'de Gazze'de dünyaya geldi. Babası Kureyş kabilesine, annesi ise Ezd kabilesine mensuptur. İmam Şafii'nin soyu Abdümenâf'ta Hz. Peygamber (sav)'le birleşir.

İmam Şafii, henüz küçük yaşta iken babasını kaybetmiş, annesi onu Mekke'ye götürmüş ve annesinin himayesinde büyümüştür.

İmam Şafii, yedi yaşında iken hafız olmuş. Daha sonra Hz. Peygamber (sav)'in hadislerini ezberlemeye yöneldi. Hadis alimlerini dinler; işittiği hadisleri hemen ezberlerdi. Bu arada Arapçayı düzgün ve mükemmel öğrenmek için çölde yaşayan Hüzeyl kabilesine katıldı. Onların şiirlerini ve hikâyelerini öğrendi.

İmam Şafii, daha sonra Mekke'nin meşhur âlimlerinden çeşitli İslami ilimleri okudu. Hocalarından bazıları şunlardı: İsmail b. Kostantîn, Süfyan b. Uyeyne, Müslim b. Halid ez-Zencî, Sa'îd b. Salim el-Kaddâh, Davud b. Abdirrahmân el-Attar. Özellikle de Mekke müftüsü Müslim b. Halid ez-Zencî'den fıkıh dersleri aldı. 15 yaşına geldiği zaman hocası ona: *"Ey Ebû Abdullah! Artık fetva ver, senin fetva verme zamanın geldi"* dedi. Çünkü İmam Şafii artık, fetva verecek seviyeye ulaşmıştı.¹

İmam Şâfiî, Mekke'den Medine'ye geçti ve orada Medine'nin meşhur âlimlerinden ilim tahsil etti. İmam Mâlik'ten de **el-Muvatta'**ı okudu ve ezberledi. İmam Malik'in vefatına kadar yanında kaldı; vefatından sonra Yemen'e gitti.

İmam Şafii, Yemen valisinin yanında kadı olarak çalışmaya başladı. O kadılık görevi hakkında şöyle der: *"Necran'a kadı olarak atandım. Orada Haris b. Abdülmedan oğulları ve Sakif kabilesi azatlıları yaşıyordu. Onlar, bir idareci geldiğinde dalkavukluk etmeyi âdet edinmişlerdi. Bana da aynı şeyi yapmaya çalıştılar, ama benden yüz bulamadılar."*²

Ömer b. Ebî Seleme'den İmam Evzâ'î'nin, Yahyâ b. Hassân'dan da İmam Leys b. Sa'd'ın fikhini öğrendi.

Daha sonra Yemen'e gelen yeni vali ile arası açıldı. Vali, İmam Şafii'yi, "Hz. Ali evlatlarını tutmak, Abbasi idarecileri aleyhinde faaliyette bulunmakla, yani Rafizilikle" suçladı. Oysa İmam Şâfiî bu ithamdan uzak idi. Bir şiirinde şöyle demişti:

"Rafizilik eğer sevmekse Peygamber ailesini,
İnsan ve cinler şahit olsun, Rafizi'yim..."³

1 İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, C.4, sh.1851

2 İslam'da Siyasî, İtikadî ve Amelî Mezhepler Tarihi, Prof. Dr. Muhammed Ebu Zehra, Shf. 428

3 a.g.e. Prof. Dr. Muhammed Ebu Zehra, sh.429

Bu şikâyet üzerine İmam Şâfiî yargılanmak üzere Bağdat'a getirildi. Halife Harun Reşîd'in huzuruna çıkarıldı. İdam edilmekten hocası İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin teziyesiyle kurtuldu. İmam Muhammed, Abbasi idarecilerine karşı onu savundu ve onunla dostluğunu sürdürdü. Bir süre Rakka veya Bağdat'ta göz hapsinde tutuldu. Harûn Reşîd onun suçsuzluğuna kanaat getirdikten sonra kendisini maddi olarak ödüllendirdi.

İmam Şafii, burada Ebû Hanîfe'nin talebelerinden İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'den Hanefî fikhını öğrendi. Hicaz fikhı ile Irak fikhını birleştirdi. O, İmam Muhammed'i çok sever ve sayardı. Onun hakkında şöyle derdi: *"Muhammed b. El-Hasan'dan bir deve yükü ilim aldım. Hepsi de bizzat ondan duyduklarımdır. Bir Mesele sorulduğu zaman kaşlarını çatmayan tek kişi İmam Muhammed'dir."*

İmam Muhammed de İmam Şafii'ye gereken hürmeti gösterir, onun yanında bulunmayı, sultan meclisinde bulunmaya tercih ederdi. İmam Şâfiî, muhtemelen iki yıl kadar Bağdat'ta kaldı. Bundan sonra Mekke'ye döndü ve Harem-i Şerif'te ders vermeye başladı. Hac mevsimlerinde bir çok tanınmış âlimle tanıştı, onlarla görüş alışverişinde bulundu, fikirlerini dinledi. Bu esnada Ahmed b. Hanbel de onunla görüşüp ondan fikhî metodları öğrendi.⁴ Ahmed b. Hanbel , hem hadis bilgisini artırmak, hem de hac ibadetini yerine getirmek için Mekke'ye gelmiş, İmam Şafii ile tanışmış ve yanında bulunan arkadaşı İshâk b. Raheveyh'e: *"Birinin dersini dinledim ki, ömrümde ondan daha akıllı birisine rastlamadım."* diyerek onu da yanında götürmüştü. Arkadaşı ona: *"İbn-i Uyeyne ve benzerlerinin derslerini bırakıp bu adamı mı dinleyelim yani?"* diye sorunca, İmam Ahmed b. Hanbel şu cevabı vermişti: *"Bu gencin aklından faydalanamazsan, onun yerini tutacak birini bulamazsın. Ama ötede kaçırdığın hadisi, beride yine bulursun."*

İmam Şafii, "Fıkıh Usûlü" (metodoloji) ilmini kurup ilk tedvin eden ve esaslarını ilk olarak açıklayan alimdir. O ilk defa İslam hukuk ilminin esaslarını er-Risâle adlı eseriyle yazıya dökmüştür. Kendisinden sonraki nesiller bu ilmi ondan miras almışlardır.⁵ O zamana kadar teşekkül etmiş veya etmekte olan belli başlı mezheplerin hukuki görüşlerini kendisinde toplayan İmam Şâfiî, bunların bir sentezini yaparak dokuz sene müddetle Mekke'de fıkıh okuttu ve fetva verdi. Peşinden Mekke ile Bağdad arasında birkaç kez gidip geldikten sonra Mısır'a yerleşti. Hayatının en verimli dönemini yaşadığı Mısır'da 204/819 yılında vefat etti.

İmam Şafii'nin ortaya koyduğu fıkıh, hadis ve rey okullarının görüşlerinin bir sentezi sayılabilir. Mekke ve Bağdat'ta ortaya koyduğu görüşlerinin önemli bir kısmından Mısır'a gelince vazgeçmiştir. Bunda hukuk bilgisi ve ictihad melekesinin Mısır'da kemal noktasına ulaşmasının rolü olduğu kadar burada karşılaştığı farklı hukuki örf ve adetlerin etkisi de olmalıdır. Bu sebeple belirli konularda eski ve yeni olmak üzere İmâm Şafii'nin görüşüyle karşılaşmak mümkündür. Eski görüşleri **Kitâbü'l-Hücce** adlı eserinde bulunurken, yeni görüşleri bu gün birçok kez basılmış olan **Kitâbü'l-Ümm** adlı hacimli eserinde yer almaktadır.

İmam Şafii Sünneti, hükümlerin Kur'an'dan sonraki kaynağı olduğu konusunda diğer mezheplerle aynı görüşü paylaşmakla birlikte sünneti kabul konusuna ayrı bir yaklaşımla raviye güveni esas almıştır. Bu sebeple ne Hanefilerde olduğu gibi metin ve senet itibariyle ilave bir takım özellikler taşıması şartını, ne de Malikilerde olduğu gibi Medîne'lilerin uygulamasına aykırı olmama şartını aramıştır.

⁴ İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, C.4, sh.1851-1852

⁵ a.g.e. Prof. Dr. Muhammed Ebu Zehra, sh.423

Hukuki görüşleri, yazmış olduğu kitaplarının yanı sıra talebelerinin eserleriyle de yayılmıştır. Bu öğrenciler arasında bilhassa Za'ferânî, Kerâbîsî, Müzenî, Rebi'b. Süleyman el-Muradi ve Buveytî dikkat çekmektedir.

Günümüzde Şafii Mezhebi Mısır, Filistin, Dağıstan, Endonezya, Malezya, Türkiye'nin güney doğusunda hakim konumdadır.⁶

ESERLERİ

1. Er-Risâle
2. İhtilafü'l-Hadis
3. Kitabü'l-Ümm
4. El-Hucce
5. Müsned
6. Edebü'l-Kâdı

Alınacak Dersler:

1. Geçimini temin etmek, ilim öğrenmeye engel değildir, olmamalıdır.
2. Haksızlık ve zulme razı olmamak, usulüne uygun olarak zulüm ve haksızlık yapanları uyarmak gerekir.
3. Dalkavukluk ve yağcılık ilmin değerini düşürür ve âlimin şahsiyetini zedeler.

Not: Bu hafta:

1. Bu dersi ailemizle de paylaşalım.
2. Sahabe kavlinin ne demek olduğunu ve fıkhıdaki önemini araştıralım.

⁶ TDV, İslam Ansiklopedisi C.38, Sh.223-247